

OBSAH

ÚVOD	7
1. SLOVÁCI A ICH REČ	11
2. LATINČINA	24
3. ČEŠTINA	34
4. POLŠTINA	47
5. UKRAJINČINA	55
6. MAĎARČINA	61
7. NEMČINA	75
8. ZÁVER	104
RUSKÉ RESUMÉ	111
NEMECKÉ RESUMÉ	115
REGISTER	121

ÚVOD

Výsledky skúmania, ktoré sa v tejto práci predkladajú, sú založené na štúdiu veľkého množstva dosiaľ neuverejnených rukopisných textov z archívov na Slovensku a v Budapešti. Do úvahy sa bral aj materiál z 15.—18. storočia, ktorý vyšiel dosiaľ tlačou. Cieľom práce je podať vo výstižnom prehľade obraz jazykovej situácie na Slovensku v 15.—18. storočí, t. j. v predpisovnom období (do bernolákovskej kodifikácie slovenského spisovného jazyka). V jednotlivých kapitolách sa tu podáva prehľad o vzťahu slovenčiny a jazykov, ktoré sa vtedy na Slovensku uplatňovali tak, že ich Slováci buď sami používali predovšetkým vo svojich písomných prejavoch, alebo sa s nimi dostávali do bezprostredného kontaktu na svojom území. Sú to konkrétne otázky vzťahu slovenčiny k latinčine, češtine, poľštine, ukrajinčine, maďarčine a nemčine. Skúma sa tu, ako sa spomínané jazykové vzťahy odrážajú predovšetkým v slovnej zásobe slovenčiny, v menšej miere aj v iných jazykoch, najmä v nemčine na Slovensku.

Predkladá sa tu súvislý výklad, v ktorom sa jednotlivé fakty nedokumentujú podrobne príslušným dokladovým materiálom z písomnosti 15.—18. storočia. Mohli sme tak postupovať preto, lebo takúto materiálovú dokumentáciu sme už uverejnili v sérii štúdií, na ktoré tu odkazujeme:

1. *O jazyku administratívno-právnych písomností obdobia predberolákovského*. Slavnica Slovaca, 3, 1968, s. 333—352.
2. *Z dejín slovenskej slovnej zásoby (Latinsko-slovenské súvislosti v právnej terminológii v 16.—18. storočí)*. In: *Jazykovedné štúdie*. 11. Jónov zborník. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1971, s. 96—110.

3. *O češtine na Slovensku v 16. a 17. storočí a o vývine slovenskej slovnej zásoby*. Slavica Slovaca, 2, 1967, s. 23—35 a 364—378.

4. *O používaní poľštiny v písomnostiach zo 16. storočia na východnom Slovensku*. In: Jazykovedné štúdie. 9. Red. E. Pauliny. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1966, s. 49—77.

5. *O používaní poľštiny v písomnostiach zo 17. storočia na východnom Slovensku*. In: Slavistické štúdie jazykovedné. Red. V. Blanár. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1969, s. 213—254.

6. *O jazyku ďalších textov zo 16. storočia z oblasti východného Slovenska (K slovensko-poľským jazykovým vzťahom)*. In: Nové obzory. 11. Red. Š. Pažur. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1969, s. 373—382.

7. *Poľština v 17. a 18. storočí na Slovensku*. In: Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej. 12. Red. K. Dejna et al. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1972, s. 141—172.

8. *Z histórie slovensko-poľských jazykových súvislostí v slovnej zásobe*. In: Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej. 14. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1974, s. 149—166.

9. *O ukrajinských jazykových prvkoch v textoch a zápisoch zo 17. storočia na východnom Slovensku*. Slavica Slovaca, 1, 1966, s. 63—74.

10. *O jazyku výpovedí svedkov z roku 1653 zo súdneho protokolu v Bardejove*. In: Nové obzory. 8. Red. I. Sedlák. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1966, s. 347—354.

11. *O maďarčine na Slovensku a o preberaní slov maďarského pôvodu do slovenčiny v období preberateľov*. Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae, 17, 1971, s. 91—105.

12. *Zo slovensko-maďarských jazykových vzťahov*. In: Nové obzory. 14. Red. Š. Pažur. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1972, s. 291—303.

13. *Z histórie slovensko-maďarských jazykových vzťahov*. Slovenská reč, 38, 1973, s. 172—190.

Mnohé otázky vzťahu slovenčiny a iných jazykov v slovnej zásobe 16.—18. storočia sa preberajú v sérii 10 príspevkov pod názvom *Z histórie slovenskej slovnej zásoby* uverejnených v časopise Kultúra slova (ročník 6, 1972).

Vo všetkých týchto štúdiách sa uvádza, resp. aj komentuje i ďalšia odborná literatúra. Neuvádzame tu mnoho ďalších našich štúdií rozbera-

júcich otázky, ktorými sa aj tu zaoberáme; potrebné odkazy na ďalšiu odbornú literatúru uvádzame v poznámkach pri jednotlivých kapitolách.

Kapitole o slovensko-nemeckých jazykových vzťahoch sme tu venovali viac miesta preto, lebo práca s príslušným dokladovým jazykovým materiálom o týchto otázkach dosiaľ nebola publikovaná.

Otázkam, ktorými sa tu zaoberáme, venoval v slovenskej jazykovednej literatúre svojim spôsobom sústavnejšiu pozornosť už Samo Czambel, a to najmä v knihe *Slováci a ich reč* (vyšla v Budapešti roku 1903). S. Czambel bral do úvahy aj vtedajšiu odbornú literatúru i jemu vtedy prístupný historický dokladový materiál. Mnohé z jeho názorov ďalší výskum nepotvrdil, ale viaceré jeho zistenia nestratili podnes platnosť. Na S. Czambela neskoršie nadviazal L. Novák a E. Pauliny. Treba tu spomenúť najmä dve syntetizujúce štúdie týchto autorov, a to štúdiu L. Nováka *Čeština na Slovensku a vznik spisovnej slovenčiny* (Slovenské pohľady, 54, 1938, s. 105—111, 159—173, 217—222, 281—287) a štúdiu E. Paulinyho *Čeština a jej význam pri rozvoji slovenského spisovného jazyka a našej národnej kultúry* (vyšlo v zborníku *O vzájomných vzťahoch Čechov a Slovákov*. Red. L. Holotík, Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1956, s. 99—124).

Po rokoch komplexného štúdia materiálu a po uverejnení prípravných dokladových štúdií usilovali sme sa naše výklady podať čo najúspornejšie a najprístupnejšie, aby táto práca mohla slúžiť čo najširšiemu okruhu záujemcov o dejiny nášho národa a jazyka.

Bratislava v máji 1974.